

Om livet kring födseln och dess avspeglingar i vuxenlivet.

Skammen

Spekulationer kring preambivalens före skammens inträde och dess inflytande på det vuxna livets upplevelser i form av transcendens, inspirerade av Meltzers beskrivning av den estetiska konflikten

Matrix, 2010; 4, 288-323

Lennart Ramberg

Bions och Meltzers föreställningar om livet strax före och efter födseln beskrivs och ställs mot spädbarnsforskarens förståelse av denna livsperiod. Spädbarnets upplevelser antas preambivalenta och utgör grunden för speciella förmågor i vuxenlivet, såsom upplevelsen av transcendens. Kombinationen av preambivalens och ambivalens utgör en av förutsättningarna för Meltzers estetiska konflikt.

Vid 6 månader uppstår en begränsad kognitiv förmåga, som möjliggör ett gryende självmedvetande, vilket initialt ger sig tillkänna i form av upplevelsen av skam, då relationen till modern bryts. Skammen är den grundläggande negativa interpersonella emotionen och är så smärtsam att vi upprättar en narcissistisk sköld för att skydda oss mot den.

Lennart Ramberg, Leg.läk. specialist inom barn och ungdomspsykiatri, utbildningsanalytiker i Svenska Psykoanalytiska Föreningen, IPA. Sandbacksgatan 1, 11621 Stockholm. E-mail: Lennart.ramberg@telia.com Hemsida: www.lennartramberg.se

Inledning

Jag har i en tidigare artikel (Ramberg, 2008 a,b) i denna tidskrift beskrivit Meltzers begrepp den estetiska konflikten¹. Den är skriven utifrån en kleiniansk och post-kleiniansk tradition. Denna senare tradition tänker jag mig kan börja i och med Bions 1/Learning from Experience (1962), där han beskriver hur den psykiska apparaten med hjälp av det "tomma" begreppet alfafunktion transformerar perceptionerna av de emotionella erfarenheter till alfa-element² (Ibid sid 6-7, 59) som möjliggör drömtänkandet (och därigenom den symboliserande processen i stort: mitt tillägg), samt 2/ Transformations (1965), i vilken han talar om den inre, psykologiska Sanningen utifrån ett estetiskt vertext³; ett synsätt som vidareutvecklas av Meltzer i Apprehension of Beauty (1988) och Claustrium (1992)⁴.

Min avsikt i denna artikel är att söka förstå Bions (1975, 1975-79) och i synnerhet Meltzers (1992, Meltzer & Harris Williams, 1988) beskrivningar av fostrets och barnets subjektiva upplevelser från livet strax före och efter födseln – och således inte upplevelser i vår gängse, "vuxna" mening.

1. Den artikeln är tänkt att kunna användas i undervisning som en komplettering till mitt Efterord i den svenska utgåvan av Psykoanalytiska processen. Den senare är utgången på förlaget men finns t.v. att tillgå från artikelförfattaren. Innehållet i denna artikel hölls som föredrag i Svenska Psykoanalytiska Föreningen feb. 2009.
2. Bion (1962, kap. 3.4sid.7, kap. 18.3) skriver att alfa-elementen troligen skall ses som motsvarigheten till elementen i Freuds (1900) latent drömtankar. Men, menar Bion, att hans kontaktbarriär är "semipermeabel" (mitt uttryck) till skillnad från Freuds absoluta "rågång" mellan systemen Medvetet och Omedvetet. Alfaelementen hör nämligen till den del av psykets domän som inte medvetandet har direkt åtgång till, men som ändå till följd av psykets binokulära funktion, medverkar i tänkandet; detta förutsatt att kontaktbarriären är tillräckligt väl utvecklad, dvs. att alfa-funktionen har kunnat tillskapa tillräckligt med kvalitativt fungerande alfa-element.

Som jag ser det har Bion, liksom tidigare Ernest Jones (1916) både sökt behålla och vidga Freuds (1900) ursprungliga symbolbegrepp, som är knutet till sexualiteten, för att innefatta de emotionella erfarenheter som är viktiga för personen i olika åldrar. Meltzer syns mig klart ha gjort detta med utvecklingen från Sexual States (1973) till de senare skrifterna. gjort detta.

En referee har anmärkt: ...sanssemessige intryck och affektive reaksjoner i et relasjonelt rom utvikles till emotionelle opplevelse og tenkning gjennom alfa funksjonen. Han/hon har också rätt, redan på nästa sida (

3. Transformations (1965). Sid 38.
4. Eftersom jag i denna artikel delvis diskuterar skeenden som jag beskrivit i ovanstående artikel och för att denna artikel skall kunna "stå för sig själv", använder jag en del text från ovan nämnda artikel.

Om livet kring födseln och dess avspeglingar i vuxenlivet. Skammen

För många psykoanalytiker⁵ är deras tankegångar om livet under denna tidsperiod väl spektakulära och alltför mycket inspirerade av romantikens upptagenhet av stora känslor och dess föreställning om att den estetiska upplevelsen i sig rymmer ett väsentligt sanningsvärde. Det senare är ett av skälen till att jag vill koncentrera mig på just dessa beskrivningar. Andra aspekter av den estetiska konflikten har jag beskrivit utförligt i den artikel jag nämnt ovan.

Jag söker därför uttröna om Bions och Meltzers tankegångar om det perinatale spädbarnets erfarenheter på något sätt kan förstås, och kanske även synas rimliga, med stöd av kunskap från andra psykoanalytiska och psykoterapeutiska traditioner och med stöd av data från modern spädbarnsforskning och neurovetenskap.

I detta sammanhang är det viktigt att klargöra att en modell eller teori som uppkommit ur sinsemellan något olika begränsade paradig (Molander, 1983) som det psykoanalytiska arbetet med spädbarn och barn (Meltzer) respektive vuxna (Bion och Meltzer) inte omedelbart, och framför allt inte kausalt, kan eller behöver kunna härledas till naturvetenskapliga observationer och inte heller till naturvetenskapens olika modeller av hjärnans funktion. En modell visar sig vara värdefull främst om den fungerar och inspirerar andra inom det begränsade paradig man verkar, såsom psykoanalysen och psykoterapier med ett likartat ramverk.

Den nydanande generella metapsykologiska teori om psyket och dess funktion, den postkleinianska teorin, som jag menar att Bion lägger grunden till, och som Meltzer bl.a. med sina tankar om den estetiska konflikten bygger vidare på, anser kanske många inte utgör psykoanalysens huvudfåra. Jag liksom många andra menar att framtiden kommer att visa att Bions, Meltzers (1978 och framåt) och Grotsteins (t.ex. 1985, 2007, 2009; se speciellt diskussion, sid. 1-6) arbete med den psykoanalytiska plogen plöjt upp en metapsykologisk fåra som kommer att utgöra en fruktbar jordmån för klinisk teori och redan nu utgör en av analysens huvudfåror.

Denna i grunden estetiska teori har implikationer inte bara för psykoanalysen i stort utan för psykodynamiskt och systemteoretisk tänkande utanför denna krets. Att söka undersöka samband och finna länkar till andra psykodynamiska synsätt och traditioner och även söka inspiration och kanske finna möjliga länkar inom naturvetenskapens paradig är därför en viktig men ock-

5. Kernberg (1970, sid 64-65) är starkt kritisk till Meltzer och Bion, men kan se värdet i den senares skrifter. Enligt en referee har han reviderat denna åsikt i senare skrifter. Kleinianen O'Shaughnessy (2005) avfärdar Bions senare skriftställning som ovetenskaplig.

så grannlaga uppgift. Vidare söker jag utreda vilken betydelse det perinatale barnets erfarenheter kan ha senare i livet, samt i synnerhet, vilka uttryck de kan ta sig i den (subjektivt upplevda) inre världen.

I den andra delen av artikeln hävdar jag, något spekulativt, att skammen debuterar tidigare än vad gängse teorier gör gällande, och att därför den genitala barnsexualiteten under denna period inte är speciellt aktiv. Jag har redogjort för mitt underlag för detta påstående i en tidigare artikel (Ramberg 2009), i vilken jag beskriver skälen till varför Freud utelämnade emotionerna, och då speciellt skammen, från sin metapsykologi.

I den beskriver jag att sexualiteten är ett av flera grundläggande motivationssystem som styr våra liv. De andra är (förutom grundläggande fysiskt biologiska behov) behovet av anknytning (Bowlby, 1969) – eller bindning som är det ord man använder under spädbarnstiden (Stern, 1991, sid 38) – och behovet av intersubjektivt relaterande (Stern, 2004) samt emotionerna, som förstärker "kraften" av dessa behov – eller som Tomkins (!962-1992) uttrycker det, är nödvändiga för att dessa behov överhuvudtaget skall få någon motiverande kraft. Emotionerna fungerar också som självständiga motivationssystem (ibid). Jag framför vidare påståendet att smärtan inför att uppleva den djupa skammen är det avgörande skälet till att bygga upp den sköld som utgör den sekundära narcissismens hårda yta. Den senare utgör huvudskälet till varför övergången från den schizoparanoidea till den depressiva positionen – Meltzers (1967, sid 32-43, 1988, sid.134-144, 1995, sid 180-189, Ramberg, 1995, sid.275-285) tröskelfas – utgör det största hindret för att fullt ut uppleva den depressiva positionen, såsom Meltzer beskriver den, eller som Bion uttrycker det, våga befinna sig i oscillationen mellan den schizoparanoidea positionen och den depressiva.

Efter denna inledning hoppas jag att ni kan överse med mina växlingar mellan olika logiska nivåer och med att jag använder begrepp som tillsammans inte utgör en logisk helhet på det sätt som en enhetlig kliniskt teoretisk tradition söker göra. Allt avspeglar min kliniska och psykoanalytiska utvecklingshistoria.

För läsaren väntar alltså en färd på en kognitiv berg-och-dalbana längs en räls som plötsligt saknar en del fogar ... och den exposéartade framställningen gör att det inte är någon idé att fastna för någon enstaka detalj av utsikten, eftersom nästa utsikt redan finns i synfältet. Jag hoppas i stället att läsaren kan se de övergripande mönster jag söker beskriva.

Inledande kommentar om orden er-farenhet och upp-levelse

Ovanstående ord med sina abstraherande prefix förutsätter i allmänhet för oss ett med-vetande, med den betydelse som vi vanligen tillskriver detta begrepp; nämligen att vi på något plan inser att vi är medvetna om att vi "känner-tänker" (Ramberg, 2002).

Detta är något jag vill problematisera i denna artikel: Vi har dels det faktum att en upplevelse under en tidsperiod i utvecklingen, under en senare tidsperiod kan få en sannolikt större betydelse för personen, än den ursprungligen tycktes ha för både omgivningen och personen själv i fråga. Det för psykoanalysen prototypiska exemplet är Freuds påpekande att för tidigt väckt sexualitet hos barnet kan leda till ett stort problem i puberteten. Det blir en erfarenhet som kommer 'nachträglich' – ett ord Freud bara använder i en fotnot, men som likväl är ett begrepp som kom att få stor betydelse för psykoanalysen framöver, då begreppet ofta tillåts anta en mer generell innebörd. Ursprungligen är det emellertid ett avgränsat begrepp som implicerar att en sexuellt färgad handling av en vuxen i tidig barndom utgör grunden för en framtida problematisk eller patologisk sexuell utveckling under puberteten/adolescensen och framgent om traumat inte bearbetas.

Upplevelser ger upphov till strukturer som i sin tur ger upphov till mer komplexa upplevelser: Inom mainstream analysen inleder Bion en paradigmatiserande förändring av psykoanalysen, bl.a. när han går från en lineär beskrivning av psyket och dess utveckling till en fältteoretisk. Han beskriver vidare att tankar uppstår till följd av emotionella erfarenheter. De kräver i sin tur att en apparat bildas (eller vidareutvecklas) för att kunna hantera dessa tankar så att de kan symboliseras – tanken s.a.s. föregår tänkandet (jämför Meltzer, 1986, sid 206). Den emotionella erfarenheten är således grundläggande och till följd av denna utvecklas i det goda fallet en apparat (som jag kallat det symboliserande självet, Ramberg, 1987, 1992) som kan symbolisera erfarenheten. Denna process ger i sin tur upphov till en mer utvecklad psykisk apparat som kan hantera intryck utifrån på ett mer utvecklat och mångfacetterat sätt än tidigare. På så sätt uppstår förutsättningar för att utveckla mer komplexa perceptioner än tidigare som i sin tur ger förutsättningar till en än mer utvecklad psykisk apparat etc.

Varje tidsepok i vårt liv, alltifrån fosterlivet till vår ålderdom, har sitt utvecklingsbestämda, men samtidigt till följd av individens unika erfarenheter, och individuellt utformade sätt att göra en erfarenhet – på ett annat plan: varje hjärnas utveckling och funktion är unik (neuro-darwinism, Edelman, 1987).

Var gränsen går mellan att 'leva livet' och att uppleva det? Livet under utveckling inbegriper skeenden som är av sådan potentiellt omdanande karaktär att de förändrar den framtida strukturen i hjärnan på ett plan, och personligheten, det symboliserande självet, på ett annat.

Bion och Meltzer tycks åsyfta en start för den emotionella erfarenheten som kan åstadkomma transformation under sent fosterliv. Det kan överensstämma någorlunda med observationerna att de grundläggande emotionerna (affekterna) är tydligt tillstädes de första månaderna (Stern, 1985). Däremot gäller det inte de negativa interpersonella affekterna vars primitiva grund jag menar är skam, som utgör fokus för den senare delen av artikeln, och som tycks debutera först vid ca 6 månaders ålder.

Hur som! Varken den exakta tidpunkten eller den exakta fysiska orsaken till de förmodade emotionella erfarenheterna är centrala för Bion och Meltzer. I stället lägger de vikten vid den emotionella erfarenheten som fostret/barnet lever/upplever och den (proto-) mentala mening de gör av den, och hur den vuxne finner uttryck för och/alternativt symboliskt representerar denna i sina drömtankar.

Den emotionella upplevelsen och erfarenheten som övergripande organisatör av psykisk utveckling

Den post kleinianska traditionen anser att känslan, den emotionella upplevelsen, *som sådan* utgör den grundläggande organiserande principen för psykisk utveckling (Se Meltzer, 1986). Den leder i sin tur till emotionella erfarenheter, vilka utgör råämnet för de alfaelement som bortom kontaktbarriären ger upphov till drömtankar, som omformar eller bekräftar det omedvetna tänkandet (Bion, 1962) – eller annorlunda uttryckt: den emotionella erfarenheten ger upphov till symbolbildningar som omformar eller förstärker aspekter av det symboliserande självet (Ramberg, 2002). Det är en principiellt viktig, i förhållande till tidigare "mainstream-psykoanalys" paradigmiskt åtskiljande ståndpunkt, som den intersubjektiva klinikern-teoretikern Daniel Stern (1991, sid 39) också lyfter fram: "Visst har Mahler och Klein och objektrelationsskolan fokuserat på känslan av själv och annan, men huvudsakligen som en biprodukt eller något sekundärt till libido- eller jagutvecklingen. Dessa teoretiker ansåg aldrig känslan av själv vara den grundläggande organiserande principen." Det är också en ståndpunkt som Tomkins och många andra affektteoretiker, men de menar att de därmed skjuter sexualiteten i bakgrunden som organiserande princip.

Om livet kring födseln och dess avspeglingar i vuxenlivet. Skammen

Stern (1985) använder uttrycket 'sense of self' vilket till svenska (1991) översattes med 'känsla av själv'. Själv (Ramberg, 1992) har jag översatt det till 'förmåelse av själv'. Det är viktigt att se detta. Jag menar att Bion metapsykologiskt har löst problemet av vilka krafter som organiserar psyket – sexualitetens utveckling, jag utvecklingen, eller känslorna som organisatörer – på ett elegant sätt. Han lyfter helt enkelt upp organiserandet av psyket på ett högre plan. Begreppen +/-L, H, K är helt enkelt abstrakta vektorer som i sig inbegriper alla de ovanstående formerna av drivkrafter och kanske ytterligare andra.

Jag menar att Bion har stöd för sin modell på ett neuroanatomiskt plan av bl.a. Barbas (1998) som visat att i den orbitala prefrontala delen av hjärnan, i övergången mellan limbisk bark och neocortex, man inte längre kan särskilja inflytanden från neocortex och det limbiska systemet från varandra. Man kan därför inte särskilja kognition från emotion (och sexualitet, mitt tillägg). På högre nivåer (Lurias tertiära cortex) borde samma förhållande gälla.

Upplevelser som foster

Vi vet att barnet redan i livmodern har en relation till modern via moderkakan både fysiskt via navelsträngen och genom moderns blod med dess växlande innehåll av hormoner och metaboliter. Meltzer (Meltzer & Harris Williams, 1988) menar att förhållandet mellan mor och barn i livmodern växlar mellan att vara harmoniskt relaterande och att störas av våldsamma och tvära kast.

Meltzer menar vidare att fostret under senare delen av havandeskapet har proto-estetiska upplevelser. Livet i livmodern väcker positiva emotioner såsom att bli vaggad, att få lyssna till musiken av samspelet mellan mammas röst och hennes hjärtas rytm. Fostret kan då svara henne med rörelser som en dansande säl eller som en hundvalp som leker (Ibid. sid. 17).

Fostret har förutom sin proto-lek också erfarenheter av alltifrån att lugnt umgås med och kämpa med eller mot moderkakan och navelsträngen. Det leder till vitt skilda emotionella (upp-) levelser av alltifrån psyko- fysisk smärta, "nära-döden"- känsla, vrede till positiva känslor av lugn och ro och upptäckarlusta. Allt detta måste fostret på olika sätt "proto-föreställa sig" för att med "livet och vettet i behåll" kunna föra sitt liv i livmodern. Meltzer stödde i början Piontelli (1992) i sin forskning, i vilken hon med hjälp av ultraradiografi studerade fosters rörelser i livmodern. Hon ansåg sig, att utifrån dessa, kunna förutsäga grundläggande drag i barnets personlighet. Han ansåg emellertid att hennes slutsatser inte var tillräckligt väl grundade utifrån det material hon redovisade. Att han likväl föreställer sig att grundläggande erfarenheter, som

kan påverka den framtida personligheten, görs under den senare delen av fosterlivet är emellertid klart (Se t.ex. Meltzer 1986, sid 24)⁶.

Födelsen är givetvis en stor förändring men likväl bara en, om än helt överväldigande, emotionell erfarenhet som barnet gör – om än inte i vår mening av ordet (se inledande kommentar). Den kan av barnet upplevas (Ibid och se inledande kommentar) som alltifrån att bli utdriven *in i* världen, eller kanske snarare ett nytt psykofysiskt tillstånd, och barnet upplever då en extatisk fascination i mötet med modern, eller till att bli utdriven *ut ur* "paradiset", det tidigare psykofysiska tillståndet, och därför bara känna aversion mot den värld det möter (Meltzer & Harris, 1988, sid 17)⁷.

6. Personlig kommunikation.

7. Terapier fokuserade kring minnen av den fysiska födelsen och för frigörelse av emotioner: Många talar om födslotraumat (exempelvis Rank, 1924, Grof, 1985, den sene Laing, 1981) som avgörande för den framtida personligheten. De menar, att om man kan arbeta sig igenom detta trauma, kommer de negativa följderna av andra traumata också att minska eller försvinna. Freud och andra har ställt sig skeptiska till detta påstående. Säkerligen tar fostret och sedermera barnet starka intryck av skeendet inför och under själva förlossningen. Det är emellertid viktigt att i detta sammanhang minnas, att när intrycken är för starka, tas de inte in i barnets mind. Evolutionen har dessutom tillsett att barnets mind är specifikt mottagligt för just moderns affektkontur och emotioner men inte hennes kropps mekaniska påverkan. Jag menar att det kan vara lättare att fördrå psykisk smärta om den är ett resultat av en svår förlossning, än om man fått smärtan för att man fötts av en mor som haft svårigheter att upprätta en tillfredsställande anknytning. Detsamma gäller behandlaren, som då inte tycker sig behöva härbärgera den negativa överföringen och leva i den kanske svårbemästrade motöverföringen, utan han kan i stället bli till en välmenande, varmt stödjande, men tuff, barnmorska. Indiankulturer i Syd och Mellan Amerika (peyote) samt Afrika (iboguanin) har länge använt sig av drogextrakt från naturen vid initieringsriter och som frigörande medel vid shamanernas behandling av psykiska problem och kriser. Man har rapporterat goda, och ibland kontrollerade, resultat av drogrelaterad terapi, såsom LSD terapi (Grof, 1975, 1985, Laing under och efter åren på Tavistock: se Mullan, 1995, Burston, 1996, sid 59-60), och utan användning av droger med hjälp av s.k. rebirthing. Kroppsorienterad psykoterapi, och andra kraftfulla känslö-frigörande terapier kan ge likartade upplevelser. Varför dessa ofta goda resultat på så kort tid? Jag menar, att har man några gånger i det vuxna livet upplevt de grundläggande emotionerna, och då givetvis också de negativa, med de övergripande känslor av fasa och skräck, men också lyckorus, som också ingår, får de tidigare bortträngda emotionerna en nyupprättad relation till det vuxna medvetandet. De olika traumata som är förknippade med dessa känslor kommer då ofta omedvetet / halvmedvetet att bearbetas och de dissocierade traumatiska minnesstrukturerna får då möjlighet att integreras med det symboliserande självet. Det finns dock nackdelar och risker med dessa terapier. Detta är emellertid inte ämnet för denna artikel (Se t.ex. Wrangsjö, 1987, Downing, 1996).

Om livet kring födelsen och dess avspeglningar i vuxenlivet. Skammen

Den estetiska konflikten

Barnet får, nu ute ur livmodern, uppleva gravitationens motstånd och vad andningens olika djup och rytmiska förändringar gör med det. Med synen tillkommer helt nya upplevelser av själv, av vilka många senare, och efter mycket "känna tänkande", visar sig höra till åsynen av modern och en ny värld, omvärlden⁸. Barnet inser först många månader senare, gradvis och efter mycket psykiskt arbete, skillnaden mellan själv och objekt (se t.ex. Winnicott, 1969, Ramberg, 2006, sid 26-30).

Vi har väl alla sett ett litet barn, kanske efter amning, under stillsam, klar uppmärksamhet ('alert inactivity' Brazelton, 1984) iaktta modern, när det, efter att det fysiskt har mött bröstet och bröstvårtan några gånger, diat och känt tillfredsställelse. Vi har då kanske iakttagit den begeistrate hängivenheten hos barnet, när det urskiljer moderns "mimiskt talande" ansikte och levande ögon, då hon i tillgivenhet och kanske även hängivenhet ammar sitt barn

Modern och barnet är som outgrundligt skönast för varandra i början av barnets liv, menar Meltzer (Se t.ex. 1986, sid. 25, 1988, sid 22). Modern försvinner emellertid efter några veckor eller någon månad in i det som Meltzer kallar "varierande grader av postpartum-depression" (Ibid. sid 26) och barnet självt överväldigas så småningom av den känslomässiga kraften hos den estetiska konflikten, och går in i den paradoxalt nog tryggare schizoparanoidea positionen.

Den estetiska konflikten är ett uttryck för, och resultat av, den emotionella känslostorm, den passion och samtidiga bävan (apprehension), som uppstår inom barnet – och senare i deriverad form hos oss vuxna – till följd av upplevelsen av moderns yttre skönhet, som är konkret och gripbar, och den samtidiga fascination och bävan inför hennes gåtfulla och växlande inre, som barnet inte kan gripa och därför inte kontrollera.

Moderns besjälade yttre och gåtfulla inre väcker *hänförelse*, glädje, men också *förundran* växlande med *fruktan och bävan* (Kierkegaard, 1843). Barnet känner också misstänksamhet, vilken i värsta fall kan övergå i avund. Det medför att det lilla barnet i nästa stund kan vara fångad (transfixed) i hänförelse, uppleva glupande lust och en vilja att bemäktiga eller lystet och med raseri söka gripa henne, eller bara vara fångad av henne i bävan. Allt detta upplever barnet i sin kropp och genom sina sinnen.

8. Jag tänker både på Winnicotts (1969) diskussion om det subjektiva objektet och Sterns (1985) omdiskuterade kritik av symbios begreppet (Se t.ex. Pine, 1990).

Passion är ett specifikt och distinkt svar inom det lilla barnet inför det estetiska objektet i den meningen att de bionska (1962) vektorerna +L (Love), +H (Hate), +K (Knowledge) samverkar i den stunden. Det är således i det gynn-samma fallet ett *passionerat sökande efter kunskap* – kännande-tänkande-i-ett – och därför skört. Det kan enkelt splittras upp igen eller övergå i sina minusformer: trygghetssökande bekvämlighet, cynism, vulgaritet och perversion.

Upplevelsen av den egna, "vanliga" mamman, när hon i full närvaro gör det som är bra för barnet – ett sätt att vara med barnet som vuxit fram för tiotusentals år sedan – upplever barnet som rätt och därför också vackert, skönt. Men Meltzer har ett *existentiellt* anslag med ett i grunden fenomenologiskt, experientiellt synsätt. I stället för att uttrycka sig med abstrakta begrepp om en fiktiv inre värld, koncentrerar han sig på de upplevelser som han föreställer sig att varje individ i släktet måste genomgå som foster och barn. Han tror sig då förstå att individen under denna *sekvens av tillblivelser*⁹ ständigt möter en förändrad omvärld som både är hotfull och skräckinjagande och samtidigt gåtfull och hisnande skön – en alltigenom dynamisk värld.

Meltzer söker illustrera den estetiska konflikten genom att citera poeten John Keats (1795-1821, 1952, ref Meltzer, 1988), som skriver att poesi och skönhet är intensiva upplevelser, men att döden är intensivare. Den är livets högsta belöning och dess beskärda del. "Beauty is truth, truth beauty".

I kraft av livets inneboende vilja till utveckling drivs, och till följd av den omedelbara omgivningens förändringar tvingas, barnet att lämna den ideala, den goda och tillfredsställande, och därför efterlängttade, skönhetsupplevelsen, för att i stället (upp-) leva den existentiella fenomenologiska verkligheten i stunden – Sanningen i Bions mening.

Meltzer (1986, sid. 204) undrar t.o.m. om inte några fall av autism kan skyl-las på att upplevelsen av moderns skönhet varit så överväldigande att barnet tidigt måst skärma av den totalt (genom processen dismantling, Meltzer, 1975, sid 11, 24) och därigenom varken skada det yttre objektet eller det inre. Ett normalt barn måste använda sig av sadism och kommer därvid att åstadkomma skada både på det inre objektet och uppleva att det skadar det yttre; ett tecken på att det befinner sig i den schizoparanoidea positionen.

Utifrån Sanningens, och därmed Skönhetens perspektiv (vertex) är det oförutsägbart och därför ovisst vilka emotioner barnet i nästa stund kommer att uppleva. Förutsättningarna för att förutspå vilka upplevelser som är goda

9. I meningen att nya upplevelser medverkar till bildandet av nya neuronala nätverk till en ny (den gamla övergripande) organisation, med en förändrad morfologi.

och tillfredsställande, och därför sköna, förändras ju i och med att fostret utvecklas. Dessutom byts dessa upplevelser i sin tur ut mot upplevelser av fysisk smärta, oförutsedda avbrott och livsfarliga attacker från en omvärld; en omvärld som till följd av livslustens obändiga kraft, ständigt är åtråvärd och samtidigt livshotande och skräckinjagande och därför alltigenom gåtfull till sitt väsen.

Meltzer skriver att den estetiska konflikten kanske bäst uttrycks i mötet med den gåtfulla, skrämmande och farliga vita kaskelot, som dyker upp ur havet i boken Moby Dick. Kanske minner kaskelotten oss om det uppdykande hotet från den "okända tvillingen", moderkakan eller den verkliga tvillingen, som hotar att förgöra oss, eller kanske det vita bröst som plötsligt dyker upp i medvetandet och hotar att sluka oss. I vilket fall är båtens besättning lamslagen av bävan och fasa inför den länge omtalade, men likväl okända och anonyma vita best som kastar sig upp ur djupet mot dem, medan båtens befälhavare Ahab till priset av sitt och andras liv absolut skall fånga in den (via inkräktande projektiv identifikation).

Känslan för, eller hellre, förnimmandet av, det begynnande självet

Meltzer (1988, sid 26-29) förlägger tidpunkten för den depressiva positionens början i livmoder-livet. Den estetiska upplevelsen av förhöjd lycka och förundran inför åsynen av modern, tillsammans med den samtidigt eller snart upplevda känslan av fruktan och bävan, som karakteriserar den estetiska konflikten förlägger han till nyföddhetsperioden och ytterligare någon månad framåt. Här finns alltså, som jag tänker mig det dels en stark pre-ambivalent upplevelse och en likaledes stark ambivalent upplevelse.

Hur upplever och formar spädbarnet sin inre värld under de första två månaderna utifrån modern utvecklingspsykologisk teori? Vilka är barnets förutsättningar att vara i de starka positiva upplevelser och konflikter som Meltzer beskriver?

Daniel Stern (1985/1991, sid51-81) menar att under den epigenetiska "utvecklingsfasen" 'känslan (förmimelsen) av ett begynnande själv', förmågan hos barnet att förnimma att något är på väg att ta form inom en grundläggs under just denna tidsperiod. Spädbarnet föds med tillgång till att både kunna koda och att kunna uttrycka Darwins kategoriaffekter: glädje / lycka, sorgsenhet, fruktan, vrede, avsmak, förvåning och intresse (och först småningom skam).

Spädbarnet upplever inte de yttre skeendena som separata och spridda öar med störningar dessemellan. En upplevelse och sedan brus och ingen ordning

alls och kanske oväsen och sedan åter en upplevelse. Allt det som inte verkar vara på väg att ta form inom barnet tas inte in, utan försvinner utan spår i barnets värld. Barnet varken störs eller känner saknad av det som inte har mening i ordets absolut primitivaste bemärkelse. Detta i objektiv bemärkelse diskontinuerliga förlopp tycks snarare för barnet te sig som ett kontinuerligt 'going on being'. Detta givetvis förutsatt att barnet inte utsätts för kraftiga fysiska störningar eller smärta så att det störs i sin fysiska jämvikt och att därför medvetandet måste uppta sig med störningen. Detsamma gäller om barnets autonomi och integritet, dess primära narcissism, störs alltför mycket i meningen traumatiseras eller inkräktas på av moders intentioner eller känsloliv (impingement, Winnicott, 1960b, sid Sv. 152-153, eng. 46). En process som Winnicott så kvalitativt väl beskriver.

Spädbarnet tar in skeenden från omvärlden medelst amodal perception. Det innebär att det tar in information i *en* modalitet och kan så utan problem översätta denna till en *annan* modalitet. Exempel (Meltzoff & Borton, ref Stern, 1991, sid. 61): Vid tre veckors ålder fick ett spädbarn suga på en napp som hade en knottig yta utan att det samtidigt fick se den. Därefter lade man nappen tillsammans med en annan napp som hade slät struktur framför barnet att se. Barnet tittade då mer efter den napp som det nyss haft i munnen.

Vidare: Barnet tar in alla skeenden i form av den intensitet (aktivering) och det behag respektive obehag (hedonistisk ton) som skeendet väcker inom det. Det sker i form av att det registrerar de små svängningar och nyanser som kategoriaffekterna och de olika rörelserna väcker i barnets sensorium – de sinnesrörelser som "musik-filosofen" Susanne Langer (1967) beskriver som vitalitet och Stern (1991, sid 67-74), inspirerad av hennes tankegångar, benämner vitalitetsaffekter.

Vitalitetsaffekterna kan (Ramberg, 1992) metaforiskt ses som slingerväxter som slingrar sig runt de olika kategoriaffekter som väckts upp inom barnet, t. ex. när mamma leker med det eller sysselsätter sig med något annat. Det mönster, som vitalitetsaffekterna då bildar, alternativt den väv som slingerväxterna då ger upphov till på husväggen, bildar enligt Stern en aktiveringskontur i hjärnans neuronala nätverk. Det uppstår *en* aktiveringskontur när mamma är lugn och stryker, och en *annan* när hon är irriterad och stryker. Snart igenkänner barnet alla dessa aktiveringskonturer med deras olika vitalitetsaffekter, och kan då på en högre nivå igenkänna mammas generaliserade, och för henne specifika, aktiveringskontur; den alldeles särskilda neuronala konfiguration som förknippas med mamma, och som nu och i all framtid skiljer ut henne från alla andra människor.

Om livet kring födseln och dess avspieglingar i vuxenlivet. Skammen

Mammas generella aktiveringskontur är därför för barnet en alldeles speciell växt, kanske i form av vildvin på en vägg, eller djupblå clematis, eller en taggig mistel. Mamma är en växt, en varelse, en affektiv kontur, ett temperament åtskilt från alla andra.

Barnet fokuserar inte primärt på upplevelsens perceptuella kvaliteter, vilket man skulle kunna tro. Barnet prioriterar i stället moderns affekter och affektuttryck som förmedlas till barnet via hennes ansiktes mimiska rörelser (Werners "fysionomiska perception", ref. Stern, 1991, sid 67) och vilka barnet införlivar med hjälp av sina spegelneuron (Rizzolatti 1998, Stern, 2004).

På ett neuro- biologisk plan kan vi tänka oss att barnet inom sig börja forma olika neuronala aktivitets strukturer som det i etapper kan sammanfoga till alltmer komplexa neuronala mönster.

Affektivet har således högsta prioritet för barnet och barnet är maximalt motiverat att både uppleva själva processen av att något är på väg att ta form, liksom att inom sig förankra den utvecklings rörelse liksom formen själv.

Om psykiska skeenden strax efter födseln och hur dessa relaterar till Meltzers syn på den estetiska konflikten

Det nyligen födda spädbarnet är totalt öppet, i meningen helt utlämnat, inför sin mor. Modern själv befinner sig ofta i ett mer eller mindre kortvarigt lyckorus av total kärlek, såvida hon inte är alltför påverkad av narkos eller lustgas, påträngande fysisk smärta eller lider av stark psykisk inre skräck.

Först vid senare tillfällen antar hon det mer milda sinnestillstånd som Bion (1962) beskriver som reverie. Jag tänker, att dessa initiala sinnestillstånd är de subjektivt upplevda motsvarigheterna till den biologiska inpräglingprocess som kallas inprägling (imprinting, bland annat via endokrin priming) eller bindning (bonding). Denna styrs huvudsakligen av oxytocininsöndringen (och som aktiverar och sensiterar opioid-systemet, och ser till att frigöra både noradrenalin och dopamin), som är störst under födseln men fortsätter, om än mindre kraftfullt, men i synkroniserade "oxytocin-skjutsar", under amningen. (Panksepp, 1998, Uvnäs, 1999, Ramberg, 2000¹⁰).

Vi vet numera relativt mycket om hjärnans utveckling och funktion hos fostret och det lilla barnet och hur starkt denna påverkas av individens interaktioner med omgivningen. Det är sannolikt enbart grundläggande neuronala

10. Man har vidare funnit att uteblivet värkarbete till följd av epiduralbedövning ger minskad oxytocininsöndring, och därmed svagare bindning; en situation man har sökt hjälpa upp med aktivt stöd till den ammande modern (Nissen, 1996).

nätverk, som i framtiden kommer att ingå i den primitiva delen av det limbiska systemet och vissa subcortikala strukturer (som delar av thalamus och striatum) som fungerar under månaderna kring födseln.

Under den första månaden kan barnet inte alls se bilder i den mening som vi förstår begreppet bild, utan det kan bara ta in konturer i form av 'gestalter'. Vid en månad har barnet en kort period då blicken och uppmärksamheten låser sig fast vid personen som ser på det. Mellan tredje och sjätte månaden lär sig barnet att någorlunda kunna styra blicken. Varken hjärnan eller synförmågan är således speciellt utvecklad. Först vid tre månaders ålder kommer ju barnets första leende och då vid åsynen av ett människoansikte som inte har en rynkad, utan en slät panna (samt två ögon och näsa. Mun kan saknas).

Det är utifrån den kunskapen givetvis absurt att tro, att vi som vuxna på samma sätt och med samma form av syn skulle kunna minnas de erfarenheter och därtill länkade bilder som vi hade som foster och spädbarn. Vi vet också att barnet direkt efter födseln (och sannolikt något före) har tillgång till kategori-affekterna och kan utveckla aktivitets konturer för personer som är betydelsefulla för det på grundval av upplevda och återkommande mönster och emotioner och vitalitetsaffekter.

Allt detta är tillräckligt för att ett några dagar gammalt spädbarn ganska precis skall kunna härma sin moders röst och rörelser på ett transmodalt sätt- det vill säga att när mamma talar med barnet, så rör barnet ett finger på ett sätt som liknar, härmar, affektkonturen i mammas röst – och det med en fördröjning på ett par takter (film från en dialog mellan modern och hennes ett par dagar gamla barn visad av Trevarthen).

Spädbarnet kan (åter med hjälp av amodal perception och fysionomisk perception) också avläsa mammas kategori affekter, som de avspeglar sig i mammas ögon, hörs av hennes röst, och upplevs via hennes händer och hennes ansiktes mimik. Det kan därför från födseln delta i en mycket sofistikerad interaffektiv dialog (Trevarthen, 1997). Allt sker sannolikt med hjälp av spädbarnets spegelneuron. Denna dialog är ur mammas synpunkt halvmedveten till omedveten.

Uttryck för preambivalens I

Både barnet och modern har under förlossningen en extremt hög insöndring av oxytocin, som via sin neuro- modulatoriska påverkan på hjärnans transmitter system gör hjärnan och därmed mind mottaglig för intryck som får en befast inverkan. Oxytocinet triggas också insöndringen av noradrenalin, vilket leder till både en alert och klar uppmärksamhet av skeendet, samt av dopamin

Om livet kring födseln och dess avspeglingar i vuxenlivet. Skammen

som aktualiserar Söksystemet, som (via aktivering av nucleus accumbens) finner fram till sitt mål, med bl.a. opioid och endorfin release som resultat, och därför till en upplevelse av extrem känsla av tillfredsställelse (Panksepp, 1998).

På en experientiell nivå befinner sig modern i en form av lyckorus men också i ett förhöjt medvetande tillstånd. Flera mödrar beskriver en upplevelse av transcendental extas (Laski, 1961), peakexperience (Maslow, 1964): "Det är en oerhört intensiv uppåtkänsla fylld av stor och djup glädje, man förlorar tid och rum, en ny värld öppnar sig, alla avgränsningar försvinner. Man blir ett med allt. Allt är helt." Liknande beskrivningar av förhöjd klarhet, lycka, helhet, men ofta mindre intensiva, finns beskrivna av både män och kvinnor efter orgasm, och då som en sällsynt upplevelse man kan minnas, och därför väl åtskild från den sedvanliga orgasmens upplevelseförlopp.

Uttryck för preambivalens II

Barnets upplevelser vet vi inget om. Bara att de inte har upplevelser i vår mening av ordet. Om jag för en stund lämnar den sedvanliga psykoanalytiska diskursen, kan jag undra om vuxnas upplevelser av mer mystisk karaktär, av t.ex. unio mystica, (James, 1902) kan vara en aktivering av upplevelsen av det lilla spädbarnets bindning (anknytning) till modern – en upplevelse av moderns skönhet innan barnets syn är fullständig.

De som upplever Guds närvaro brukar ju, efter vad jag förstått, inte göra det i form av en konkret syn av någon, utan de upplever konkret *hans*, eller *en* närvaro, eller de ser ett ljus eller antydning till ett väsen. De kan, vill, vågar eller får inte se dess väsen i konkret form. Det låter ju rimligt att barnet i det absolut tidigaste skedet efter födseln just skall se modern på det sättet. Upplevelsen under en sådan förening, alternativt närvaro, och efter denna, är affekter av stor sinnesrörelse; djupt lugn och tillförsikt, stilla hänförelse, innerlighet, djup gripenhet och en upplevelse av att vara som förklarad. Det är en upplevelse med en självklar inre evidens och bortanför den mänskliga intentionen¹¹. Jag tänker mig att dessa religiöst-mystiska upplevelser ofta har föregåtts av intensiv kontemplation och meditation och att personen därvid uppnått ett förhöjt

11. Om man har en upplevelse av en mer konkret form, av en person eller något annat liknande, föreställer jag mig, att det är en sekundär kognitiv bearbetning med involvering av "vanliga motivationer". Om man dessutom upplever sig få en uppgift i verkliga livet innebär det definitivt att vanliga motivationssystem och intentioner är aktiva och man befinner sig då sannolikt i en situation som man inte själv kan härbergära utan måste använda sig av omgivningen, vilket i värsta fall kan innebära en process med inslag av inkräktande projektiva identifikationer.

medvetandetillstånd¹². Det senare skulle i sin tur kunna aktualisera tidiga så kallade kroppsminnen från födseln.

Grotstein (1985) beskriver i sin två-spårs teori (Se manuset till den första artikeln) att de första och därför de mest grundläggande föreställningarna, såsom Kohuts själv-objekt och de grundläggande objekten i Kleins Omedvetna Fantasi (Phantasy), har sin grund huvudsakligen i höger hemisfärs aktivitet. En av dessa 'The Background Object of Primary Identifikation' utgör, enligt honom, en huvudsakligen omedveten fond för vänster hemisfärs *re*-presentationer – analogt med gestalt psykologins relation mellan bakgrund och objekt. Höger hemisfär är ju den hemisfär som utvecklas mest under den första tiden (Schore, 1994). Den torde därför vara huvudansvarig för (*re*-) presentationen av proto-självet och därför på någon nivå samtidigt kunna utgöra en primitiv abstraktion av upplevelsen av bindning till modern.

Jag undrar om inte denna tidiga (epigenetiska) erfarenhet från spädbarnstid kan ha sin nära motsvarighet i en (ontogenetisk) upplevelse av communion (Ramberg, 1987, 2008) och då man någon gång upplever Bions (1965. Se disk. Grotstein, 2007) 'O', existentialismens 'Dasein' och 'Existenz', botten av Kelmans (1971) symboliska spiral. Kanske man gör det än klarare i drömmen, när man i dess efterdyning vaknar med upplevelsen av just *klarhet och vetskap* (Foucault & Binswanger, ed. Hoeller, 1985). Man har ju då precis lämnat ett psykiskt universum¹³ som i många avseenden sannolikt äger potentialiteten att stå närmare självet än vad vi gör vid de tillfällen under dagen, när kontaktbarriären för korta stunder är någorlunda transcendent (Rossi, 1986). Vid dessa tillfällen befinner man sig sannolikt samtidigt både i en mycket primitiv förankring med tillgång till extremt primitiv kognition och på ett mycket utvecklat abstrakt plan. Om detta sker under ens psykoanalytiska arbete befinner man sig i verklig, eller "djupgående", reverie (Bion, 1965), vilket innebär att patienten på något plan är öppen på en djup nivå och det finns förutsättningar för kvalitativa förändringar i den psykoanalytiska processen.

12. Sankt Frances av Sales' beskriver hur hon i den transcendental extasen flyter in i det Heliga och absorberas av Gud (Lasky sid 437). En mystisk upplevelse som gnostikerna tycks referera till och som 1500-tals kabbalisten Luria kan syfta på vid upplevelsen av 'Tikkun', då en flisa av kärlet återgår till sitt ursprung och på det sättet bidrar till läkningen av Gud. Familjeterapeuten Carl Whitaker beskriver i en filmad familjeterapi session (Family Crucible) hur han skulle vilja låta sig dö genom att stilla och gå ut i havet och försvinna in i det.
13. Dominans höger hemisfär och således närmare limbiska systemet och närmare Panksepps (1998) "däggdjursjäl".

Om livet kring födseln och dess avspeglningar i vuxenlivet. Skammen

Arthur Deikman (1966/1990) skriver om en deautomatisering av det vanliga sekundärprocessororienterade tänkandet som gör att man kan uppnå en mer primitiv, och därför s.k. tidigare form av tänkande (ibid. Sid 43). Han skriver vidare att munkar och andra kan träna sig till att lättare uppnå detta, i strukturell mening, primitiva tillstånd.

Men Deikman skriver samtidigt att den person som är mycket erfaren i transcendentala upplevelser t.ex. genom kontemplativ meditation, eller kontemplation – och han nämner författaren till Ovetandets moln (c:a 1300, Ramberg, 2006) och Johannes av Korset som exempel härpå – kan lyckas gå utanom de vanliga sensoriska sex sinnena och gå bortom sina sin sensoriska affektkognitiva domän av idéer och minnen. Nämda mystiker menar att detta utgör själva målet för kontemplationen/meditationen.

Han citerar vidare A. Ehrenzweig (1964, sid 382): He proposes that mystic “blankness” is due to a structural limitation: “... the true mystic orison becomes empty yet filled with intense experience ... This full emptiness ... It is the direct result of our conscious failure to grasp imagery formed on more primitive levels of differentiation ... Owing to their incompatible shapes (these images) cancelled each other out on the way to consciousness and so produce in our surface experience a blank ‘abstract’ image still replete with unconscious fantasy.”

Jag menar att Bions (1970) dictum “To be without memory and desire” beskriver just en sådan målsättning av att transcendera. Därmed inte sagt att jag upplevt något liknande ovanstående beskrivning annat än någon gång och Bions uppmaning har jag mer som ett riktmärke för mig själv. En förutsättning för att uppnå en sådan djupgående reverie regelbundet är, enligt min mening, att man befinner sig i analytiskt lyssnande kontinuerligt, utan alltför många avbrott för vanlig intentionalitet, vilket ju oftast krävs vid terapier. Få har dessa möjligheter i dag. Det förtar emellertid inte vikten av det jag skrivit ovan. När jag har befunnit mig lyssnande till patienten i inåtvänd men samtidigt icke ansträngd koncentration utifrån nämnda riktlinjer är min erfarenhet att det analytiska arbetet är som mest fruktbart.

Varför skulle inte långvarigt psykoanalytiskt arbete, både som analytiker och analysand, äga likheter med de religiösa sökarnas disciplinerade rutin av kontemplation och meditation (Se t.ex. Homburger-Erikson, 1958), och på det sättet kunna förstärka ett redan existerande, eller rentav skapa, ett likartat grundläggande “anknytningsmönster” (med på en annan nivå: neuronalt anknytnings-nätverk) som spädbarnets bindning till modern kan ge upphov till

under goda omständigheter¹⁴, och som vissa mystiker sannolikt har. En del analytiker kan ju själva berätta att de någon enstaka gång och efter lång egenanalys kunnat uppleva en djupt förankrad klarhet och kroppslig helhet under eller efter någon session. Psykoanalys och icke bekännande religiös religionsutövning ligger nog inte så långt från varandra, som många förefaller tro. Michael Eigen talar t.ex. om analysens likheter med bönen¹⁵ och refererar därvid bl.a. till Bion, medan kleinianen O'Shaughnessy (2005) tar kraftfullt avstånd från en sådan ovetenskaplig användning av Bion.

Uttryck för preambivalens III

Barnet söker visserligen positiva svar, men det tar emot *alla* moderns emotioner, såsom de förmedlas av hennes röst (prosodin), blick, handlag och genom ansiktets mimik (Ekman, 2003). Modern kan visserligen söka tränga bort emotioner som är smärtsamma för henne och hon kan förneka negativa tankar, men dessa kommer likväl att förmedlas till barnet, om än i en form som för barnet är något förvirrande, eftersom modern samtidigt medvetet söker "inge" barnet positiva känslor och tankar. Alltför starka, "bländande" uttryck stängs ute från barnets mind men det gäller både positiva och negativa känslouttryck.

Jag tänker mig att ett något äldre foster eller litet barn i preambivalens lever alla emotioner som uppstår inom det. Det har ännu ingen inre organisation, som kan prioritera vissa emotioner framför andra. Det kan heller inte uppleva emotionerna, eftersom medvetandet inte uppstått än (Se inledande kommentar om upplevelser). När "kroppsminnena" av dessa levda emotioner aktualiseras i ett vuxnare, och därför mer utvecklade mind, kan de upplevas som att vara utsatt för guden Calis totalt nyckfulla behandling – att vara älskad, finnas i ett hajgap, bli buren, torteras, upplösas. Subjektet blir till ett objekt, objektet blir till subjekt; allt tas emot i samma förhöjda tillstånd av klarhet: uppåt känslor av förväntan, glädje, skräck, fasa och ge efter. Allt tas in med samma uppmärksamhet. med förundran, kanske bävan och skräck, men man deltar i skeendet och *observerar inte*. Allt tas in.

14. Vilket torde förutsätta en förmåga till communion (Se Kelman, 1972, Ramberg, 1987).

15. Den svenske IFPS analytikern Jan Stensson har rekommenderat en bok om kontemplation av James Fowler (2004)

Tidsperioden mellan en och sex månader

Låt mig inkludera ytterligare några månader av det lilla barnets utveckling i min framställning; närmare bestämt fram till sex-åtta månaders ålder. Utifrån Meltzers synsätt går barnet över i den schizoparanoidea positionen under denna period, och det även under optimala förhållanden. Modern orkar inte längre ge samma närvaro och barnet självt är upptaget med att hantera alltför komplexa stimuli.

Man har noggrant studerat de relations och/eller anknytningsmönster/modeller som barnet tidigt utvecklar tillsammans med modern under de första sex till åtta månaderna; anknytningsmönster (Siegel, 1999, ref. Ainsworth) som vid ett års ålder¹⁶ är så väl inpräglade att de i stort bibehålls även upp i vuxen ålder.

Man urskiljer grovt fyra olika slags anknytningsmönster. I denna artikel vill jag ställa det första 'Säkert/Autonomt' i förhållande till de tre senare, vilka alla har olika problem i förhållande till just den *direkta och oreserverade intersubjektiva relationen* – observera emellertid, att bara ett av mönstren är att betrakta som patologiskt.

Det första anknytningsmönstret 'Säkert/Autonomt' tillåter barnet att direkt och organiskt (i en organisk progression) relatera till modern. Den interaffektiva dialogen mellan mor och barn närmar sig alltmer kvalitén av Sterns intersubjektiva dialog, vilket innebär att ett psykiskt arbete som inkluderat både negativa och positiva emotioner har krävts för att förbättra den procedurella kompetensen i relaterandet.

Det finns anledning att tro att de allt mer komplicerade abstraktioner av interaktioner barn-moder (RIGs, Stern, 1985) som barnet utvecklar, via "inplacering" i pre-narrativa "kuvert" (Stern, 1992), senare, från 1½ års ålder och framåt, kommer att få en övergripande symbolisk gestaltning. Jag menar att symbolbildningen hos just ett sådant barn kan bli av den arten att symbolerna

16. Anknytningsmönstren kan härledas ur resultatet av det för barn- och utvecklingspsykologer väl kända experimentet Ainsworths infant strange situation, i vilket ett ettårigt barn under en 20 minutersperiod är själv med mamma, med mamma och en främling, ensam med främlingen och slutligen helt ensam (se Siegel, D.J. 1999 sid 73. Översikt över mönstren sid 74).

Säkert/Autonomt (Secure/autonomous – Secure). Individens värderar anknytning men känner sig samtidigt fri att välja när och med vem den vill ha den med.

Avfärdande (Dismissing – Avoidance). Skjuter undan anknytning. Väljer ut positiva minnen.

Självupptagen (Preoccupied – Resistant or Ambivalent).

Oklar/Oorganiserad (Unresolved/Disorganized – Disorganized/Disoriented).

kan länkas till varandra i en organisk progression. De kommer därför inte att ge upphov till en sådan art av konflikt hos barnet att processen klyvning (se vidare nedan) alltid blir nödvändig, utan barnet kan direkt och oreserverat intersubjektivt relatera till modern. Till följd av inpräglingen (den endokrina primingen) borde det för ett sådant barn således finnas relativt rika tillfällen till korta, men väl igenkännbara upplevelser av moderns skönhet med en tillhörande alltmör utvecklad förundran. I en sådan upplevelse finns ingen ambivalens.

Jag antar att abstraktioner av sådana upplevelser i den inre världen senare, när väl barnet kan symbolisera, kommer att ge upphov till ett sant själv (Winnicott, 1960a), ett centralt själv (Fairbairn, 1944) eller Good Me (Sullivan, 1953), som relativt obehindrat kan stå i direkt relation till skeendet i nuet. Grovt (och principiellt felaktigt) överfört till tidig freudiansk tradition skulle det kunna motsvara det konfliktfria egot. Enligt Klein är det beskrivna skeendet omöjligt under de första fyra till sex månaderna (Hinshelwood, 1991), eftersom spädbarnet under den aktuella tidsperioden befinner sig i schizoparanoide position och därför omedelbart klyver. Först därefter kan barnet övergå i depressiv position, varvid barnet omedelbart till följd av skuld känslor omedvetandegör sina (inre) attacker mot modern. Här finns ingen tid för att uppleva den estetiska konflikten. Meltzer (och Bion), däremot, förutsätter att den depressiva positionen börjar under barnets tid som foster i livmodern och har dessutom karaktären av att kunna oscillera mellan de båda positionerna.

De barn som har de andra förhållningssätten måste på olika sätt skydda sig mot en direkt, och därför oreserverat relaterande i stunden, även om situationen både är säker och positivt intressant för barnet. De utvecklar därför ett för de olika anknytningsmönstren karakteristiska strategier att undvika en oreserverad öppenhet i den direkta kontakten med modern (i sedvanligt psykoanalytiskt språkbruk 'försvarsmekanismer').

På detta lite klichéartade och spekulativa sätt söker jag illustrera möjligheten, att det även under denna period det kan finnas tillfällen till genomarbetade och därför konfliktfria, icke ambivalenta tillfällen av direkt och oreserverat intersubjektivt relaterande till modern resp. fadern.

Jag tänker mig att vilja i vår bemärkelse ännu inte har uppstått, utan barnets "strategier" för att uppnå goda interaktioner med modern och att undvika smärtsamma ligger före medvetandets uppkomst, varför ingen medveten styrning av beteendet kan ske.

Allt detta gäller också, om än i överförd bemärkelse, den analytiska situationen, i vilken analytikern enligt schablonen är den tillräckligt goda modern

Om livet kring födseln och dess avspieglingar i vuxenlivet. Skammen

respektive fadern i patientens överföring, och patienten således barnet¹⁷; det barn som förhoppningsvis får möjlighet att utveckla ett gott anknytningsmönster som ger tillfällen till oreserverat intersubjektivt relaterande till föräldern, analytikern.

Om relationen är alltför intensiv och väcker alltför starka emotioner hos barnet skärmar det snart av (Tomkins). Barnet använder sig då av metoden att vända bort huvudet, senare att vika undan med blicken, upphöra att fokusera objektet och liknande undvikande metoder. När bindning börjar gå över till anknytning och anknytningsmönstren börjar utvecklas, antar jag att de mer problematiska mönstren innebär, att det blir mer krävande för barnet att uppnå tillfällen av intersubjektivt relaterande. Det måste då rimligtvis hantera fler upplevelser av saknad och besvikelse till följd av uteblivna tillfällen till denna form av relaterande, vilket ju utgör ett medfött behov; en besvikelse som i sin tur kan utgöra hinder för att uppnå en med modern optimal positiv intersubjektiv relation.

Barnet finner emellertid snart sin form av anknytningsmönster – sin framtida inre arbetsmodell (Bowlby, 1969) – med sitt unika sätt att uppleva (fysisk) anknytning och (psykisk) närhet med mer eller mindre klara tillfällen av intersubjektivt relaterande. Här ser vi en dynamisk process utvecklas som senare kommer att symboliseras och då resultera i den primitiva personlighetskärna som utvecklas under närmandefasen (Mahler et al, 1984).

Situationen är kritisk, om barnets erfarenheter av modern och omgivningen är alltför negativa: barnet värjer sig då för att uppleva en direktkontakt med modern och därmed att undvika upplevelsen av den estetiska konflikten. Det inskränker barnets potentiella utvecklingsutrymme. Risken torde dessutom finnas att också hjärnan utvecklas sämre än den annars skulle ha gjort (Schore, 2003).

Att uppleva den estetiska konflikten är möjligt först efter att kapaciteten att symbolisera uppstått.

Stern (1991, sid 258-263) menar, att den klyvning mellan gott och ont, som Klein, Meltzer, Kernberg och andra menar sker mycket tidigt, inte kan uppstå förrän barnet kan symbolisera (dvs. från 1½ års ålder och senare), och med hjälp av den förmågan kan konceptualisera den kleinianska dikotomin gott och ont, och för den delen, tryggt och skrämmande. Överhuvud innebär även

17. Det förutsätter givetvis att patienten upplever detta. Och det tar i allmänhet lång tid och kräver mycket arbete både av analytiker och patient. Men hur man arbetar sig fram i detta avseende hör inte hit, utan är en fråga om psykoanalytisk teknik.

Meltzers postkleinianska synsätt för Stern sannolikt en adultomorfering av spädbarnets situation; och definitivt så vad gäller dess minnen från den tiden. Stern menar att det inte är säkert att barnet just minns positiva intensiva upplevelser bättre än vardagliga. Det är möjligt att Stern till och med skulle förlägga Meltzers hela tankeväv kring spädbarnets starka upplevelser av närheten till modern, och därmed upplevelsen av hennes skönhet, till Meltzers egen föreställningsvärld; att den tiden inte alls har någon sådan betydelse för spädbarnet. Stern skulle troligen mena, att barnet f.o.m. två-tre årsålder, men sannolikt senare, och då utifrån en samlad affektiv upplevelse av 'själv med modern', kan forma sig sådana föreställningar om deras allra första möten. Vi vet ju att barnet vid den tiden sannolikt kan besluta sig för motsatsen: att det inte är värt att överhuvudtaget relatera och att det därför konsekvent kan dra sig undan mänskligt intersubjektivt relaterande.¹⁸

På ett neurovetenskapligt plan är det rimligt att anta, att förelöpare i form av neuronala nätverk, som organiserats under den perinatale perioden utifrån Edelmans (1992) neurodarwinistiska princip, torde påverka hjärnbarkens utveckling på ett sådant sätt, att de erfarenheter spädbarnet haft av den estetiska konflikten kommer att återverka på den senare uppbyggnaden hjärnbarken. Så beskriver Allan Schore (2003, sid 7-15) vilken oerhörd vikt moderns och det lilla barnets ögonrelation har för hjärnans utveckling, även om han inte fokuserar på just spädbarnet i sin beskrivning.

På ett psykologiskt plan skulle det tidigt anlagda primitiva symboliserande självet (Ramberg, 1992) därför under det andra och tredje levnadsåret kunna ge upphov till en primitiv föreställning om ett tänkande bröst (Meltzer, 1986, sid 209) i form av ett kombinerat objekt av bröst och bröstvårta/ögon ; en föreställning som till sin utformning, men kanske ej till sitt innehåll skulle kunna motsvara Freuds latenta primärprocessobjekt och Bions (1962, sid 7) alfa-element. En drömtanke bortom kontaktbarriären som skulle symbolisera det första och därför grundläggande estetiska objektet.

Det estetiska objektet upplevs nästan alltid med ett mått av ambivalens

Sammanfattningsvis är den estetiska konflikten inte en konflikt där det gäller att särskilja ont från gott, eller att söka premiera det ena tillståndet framför det andra. Barnet kommer i stället i sin interaffektiva, alternativt primärt intersub-

18. Autism debuterar ibland vid 2 till 4 års ålder. Jag kan spekulativt undra om inte ett sådant skäl i något fall skulle kunna medverka till uppkomsten av en sådan grav störning.

jektiva (Trevvarthen), relation till modern och hennes affekter i ögonblicket, förmedlade genom hennes ögons och ansiktes föränderlighet, att på ett oreserverat sätt uppleva alla de olika emotioner som därvid väcks upp inom barnet. I sin förlängning har upplevelsen av den estetiska konflikten hos den vuxne innebörden att våga uppleva kvalitativt helt åtskilda emotioner samtidigt, där en emotion först kan länka sig till en idé / ett objekt och sedan till en annan, och vice versa: att ett objekt först länkas till en och sedan till en annan emotion.

Annorlunda uttryckt; att i samma tidsfönster våga befinna sig i den positiva upplevelsesfär, varifrån Indras dotter i Strindbergs Drömspel kan tänkas komma, och samtidigt, liksom hon, fullt ut uppleva människors smärta och upprepningstvång.

Däremot innebär det en konflikt, och en sådan som kommer att (för) följa oss resten av vårt liv, att vi alltid och ofta till varje pris söker undvika just denna icke omedelbart värderande upplevelse av livet – den existentiella, sanna verkligheten i stunden. Vi söker istället att kontrollera vår omgivning så att den följer våra omedelbara behov, samtidigt som vi söker hålla vårt inre fritt från störande inifrån kommande tankar och emotioner, av vilka upplevelsen av skam och förödmjukelse är de mest förhatliga. Följdaktligen övergår jag nu till det andra huvudavsnittet i denna artikel: att beskriva skammen som, tillsammans med den åtföljande medvetenheten om själv, för alltid kommer att förändra upplevelsen av själv.

Skammen – den preambivalenta varseblivningen upphör

Introduktion

Jag tänker nu närmare beskriva begreppet skam och framställa några argument för att upplevelsen av skam uppstår vid cirka sex månaders ålder, och inte vid 18 till 24 månaders ålder som Freud och de flesta andra hävdar – Klein, Lacan och viss fransk tradition undantagna. Det är slut på den pre-ambivalenta tiden, eftersom jag menar att det lilla barnet redan från ca 6 månaders ålder kognitivt, om än bara grovt och diffust, kan föregripa upplevelsen av annalkande obehag (se nedan). Nu vidtar utdrivandet ur Paradiset!

Beskrivning av begreppet skam

Utifrån mitt synsätt, som huvudsakligen utgår från Tomkins¹⁹ systemteoretiskt orienterade affektteori, psykobiologen Panksepps²⁰ (1998) evolutionärt orienterade och neurologen Damasio²¹ neuropsykologiska synsätt, samt Edelmans (1989) teori om "The remembered present", tänker jag om Freuds skam- och Kleins skuld-känslor och upplevelsen av blygsel, att de alla utgör aspekter av känsloparet skam-förödmjukelse, men att de samtidigt är sammanknutna med andra emotioner och drift.

Ren skam²² visar sig utåt genom allmänt förlorad vitalitet, axlarna skjuts fram och ned, överkroppen tenderar att falla ihop och huvudet faller fram och ner. Ögonen tittar nedåt – en slags kollaps som skydd mot att bli sedd – Nästa steg kan vara att svimma. Jag ser det som en dominans av parasympatisk påverkan men med visst bibehållet sympaticustryck (Cozolino, 2002, Nathanson, 1992).

Man ser emellertid ibland, men inte ofta, att det lilla barnet kan ha antydd rodnad. 2-4 år gamla barn och vuxna rodnar ofta vid skam (parasympaticus), förutsatt att de senare inte skaffat sig "mask- eller maktansikten". Hos det lilla

19. Tomkins (1962, -63,-91, -92). Egentligen teori om 'human being', en affekt-, script- och kognitiv teori. Man brukar dock vanligen kalla den just affektteori. Skam- förödmjukelse:1963, sid 115-300. Skam först när man ser en stranger: sidan 122. (The Central Assembly: 1992, sid. 287-351) en slags central bild, image, för vad man medvetet /omedvetet vill uppnå, varpå olika skeenden relaterar till detta och så småningom uppnår något som liknar detta. Detta sker via ett feedback-system utifrån termostatens princip; en termostat som dessutom kan kalibrera om sig själv (således samma analogi som Bateson använder. Central Assembly bestämmer vad som blir medvetet och medvetandet ställer om termostaten. Och det är inte bara önskningar som styr utan också det man inte vill, men också det som man över huvud taget inte är motiverad till, men ändå följer med. På det sättet kan han i sin teori inkludera att man ständigt har plågsamma minnen i medvetandet, vilket ju Freud hade svårt att förklara. Själv tänker jag att Panksepps (1998) "däggdjurs själ" med dess primitiva kartor ombesörjer detta.

Francis Bacons hund, fylld av skräckfylld skam, finns att se på Museum of Modern Art, New York och har för mig givit ingång till flera centrala verk av Bacon. Vår katt, som blev som ett barn i huset, kunde sannolikt också uttrycka skam.

20. Han har många referenser till Damasio, medan Tomkins refereras till i den övergripande inledningen av emotioner.
21. Damasio (1994, 1999, 2003, översikt: sid 156) Tomkins refereras överhuvudtaget inte till, medan han har rikliga referenser till Panksepp.
22. tog in som in som en Tomkins menar att man inte behöver postulera skammen som en speciell emotion, utan att den helt enkelt är bortfall av intresse och därför bara passivitet. Här tillkommer dock ofta andra emotioner som självförakt.

Om livet kring födseln och dess avspeglingar i vuxenlivet. Skammen

6-7 månadersbarnet finns dock en gentemot omvärlden laddad aktivitet, som saknas hos det bleka, helt indragna, ofta fragmenterade barn, som stängt av sitt relaterande till omgivningen ännu tidigare.

Darwin skriver (1872²³, min översättning): "Att rodna är det mest besynnerliga och det mest mänskliga av alla (emotionella) uttryck." Skam är till skillnad från Darwins andra kategori-affekter lycka, sorgsenhet, fruktan, vrede, avsmak, en *interpersonell* affekt, eller emotion. Den är till skillnad från de förra också *självförstärkande* (Darwin ref. Burgess, 1839, Schore, sid 19). Ju mer man omedvetet önskar det som väcker skammen, dess mer förstärks denna, och ju mer vill man etc. Till skillnad från kategori-affekterna, som försvinner eller habitueras, går skammen således inte automatiskt över med tiden, utan tenderar snarare att förstärkas och ältas vidare.

Tomkins (1962-1992) som grundade den moderna affektteorin på 60-talet och senare Nathanson (1992), utvecklade tankegångar om skammen (Tomkins, 1963), som en central och därför organiserande affekt. Darwin, Tomkins och naturligtvis andra framstående forskare anser att skammen och det oftast åtföljande självföraktet, är den svåraste känslan att medvetet uppleva.

Skammen är den första emotionen som är social och är en följd av att vi är flockdjur. I evolutionär mening signalerar skam underordning och att djuret/människan vill bli tagen åter i nåder av makten, om det nu är modern, fadern, ledarvargen, ledaren i gruppen eller en regel som gruppen vet gäller, och som den skamsne vet att han inte åtlyder. För gruppen och den enskilde är skammen en värdefull emotion, eftersom gruppen inte omedelbart attackerar individen, utan i stället för en tid inväntar åtlydnad och inordning i gruppen. De flesta av oss vill undvika ett sådant utstötande beteende. Vi söker i förstone hålla oss undan och väntar oss någon form av korrigerande. Vi kan också förneka eller tränga bort det vi ser.

Skam är definitivt en känsla som implicerar en vilja att vara i relation till den andre och att få vara delaktig i gruppgemenskapen. Skammen ger dock samtidigt en signal, visar en önskan, att bli upptäckt och accepterad av den andre²⁴. Om skammen kopplas till raseri mot ledaren, uppstår en svårare situa-

23. Ur Darwin (1872) "Blushing is the most peculiar and the most human of all expressions." Sid 309. Om rodnad och skam, se sid 309-346, 363.

24. Det kan hända att analytikern är i vägen för patienten i analysen, att han inte alls är den man vill öppna sig för, man vill bli mött av någon annan man inte vågar möta eller hittills inte blivit sedd av, men hoppas på. Patienten har ett annat jag ideal. Hon kan därför som skydd mot sin egen skam använda sig av det till skam-förödmjukelse kopplade paret förakt- avsmak. Patienten har då ett oftast dolt förakt för analytikern, och som är viktigt att ta upp till medvetandet.

tion både för djuret och gruppen i övrigt, eftersom detta sannolikt också väcker rädsla hos djuret, med en oförutsägbar fortsättning för alla berörda²⁵. En människa kan ständigt befinna sig i skam, men denna kan vara omedvetandegjord och då vara kombinerad med självförakt, och blir då till blygsel eller skygghet.

Som jag tidigare sagt är affekt-paret skam – förödmjukelse nära relaterat till affekterna förakt – avsmak. Det senare affekt-paret är gruppens nästan automatiska svar på skam, såvida personen eller djuret inte snabbt korrigerat sitt beteende genom att följa grupp normen. Så ter sig ju till exempel början till aktiv mobbing hos latensbarn och tonåringar.

Den sedvanliga debuten av skam

Freud skriver inte speciellt mycket om skam²⁶. Skam har för honom och den klassiska litteraturen i övrigt en mer sexuell konnotation. Den uppträder först vid den phalliskt narcissistiska fasen, efter 1 1/2 år då könsskillnaden börjar upptäckas. Det är också vid denna tid många andra menar att känslan av skam debuterar.

Det är samtidigt den tidsperiod, närmandekrisen och närmandefasen (Kernberg, 1970, ref. Mahler), när barnet tvingas att revidera sin under övningsfasen nyvunna omnipotens, eftersom beroendet av modern, kärlekens källa och därför makten, återigen gör sig gällande. Under denna period med ideliga gränsättningar utspelar sig många intensiva konflikter mellan mor och barn, och barnet upplever sig ofta åsidosatt, ofärdig, kränkt och maktlöst.

Många som till exempel Mahler och Kernberg (Ibid), menar att det är nu som personligheten grundläggs. Stern (1991) menar detsamma men med hänvisning till att barnet först nu får förmågan att symbolisera, konceptualisera och därigenom förmår att organisera sitt psyke utifrån egna värden, vilket avspeglar

Ett tag t.ex patienten som har en far som trycker ned patientens mor genom ett sadistiskt förakt som modern identifierat sig med. Patienten får då svårigheter att identifiera sig med modern, eftersom hon dels inte respekterar sig själv, utan har identifierat sig med faderns förakt. I en sådan uttalat sadistisk patriarkal familj blir det svårt att som dotter identifiera sig med modern, och därmed med analytikern i modersöverföringen. Analytikerna å sin sida måste ta itu med föraktet utan att själv hemfalla åt sadism.

25. Hundar har tillgång till skam. Då hundägaren väl har accepterats som ledarhund, lyder hunden hans regler efter dressyr och om hunden därefter bryter reglerna, reagerar den med skam vid åsynen av ledaren.
26. Nageras (1970) tre böcker *On Basic Psychoanalytic Concepts* innehåller t.ex. bara en enda referens till skam, och den är ett citat från Freuds (1905) *Tre Essäer* där kombinationen skam och äckel (Tyska: Ekel, Eng. det mildare ordet disgust).

Om livet kring födseln och dess avspeglingar i vuxenlivet. Skammen

sig i det lilla barnets attributiva primärprocesstänkande – det som Freud oftast åsyftar när han skriver om det omedvetna. Frånsett tidtabellen (se tidigare diskussion) överensstämmer detta med Meltzers (1984) beskrivning av den emotionella erfarenheten som upphovet till barnets värden att leva utifrån.

Det är också nu några menar att barnet får förmågan att skaffa sig en socialt anpassad ansiktsmimik, en social mask, och att barnet på det sättet för första gången inte naturbundet tvingas till att vara "naket genomlyst" och affektivt ogarderat relatera till föräldern, eller än värre, för främlingen, utan kan dölja sig genom att upprätta ett socialt falskt själv (Winnicott, 1960a. Se diskussion Modell, 1993). Snart börjar dessutom barnet att lära sig tala. Och språket kan ju både användas till att förmedla den inre verkligheten och att förvränga eller dölja denna för den nära omgivningen.

Allan Schore (1994, 2003) som beskrivit den psykiska utvecklingen utifrån ett anknytnings perspektiv klargör på ett neurovetenskapligt plan, att det är vid denna tid den limbiska hjärnbarken börjar inta en överordnad kontroll över hela det limbiska systemet.

Från "affektiv kollaps" till kognitivt färgad men ordlös upplevelse av skam

Att det vid 5-7 månaders ålder sker en avgörande kvalitativ förändring inom barnet är tydligt för många: Lacan²⁷ förlägger spegelstadiet början till sex månader och det stadiet pågår till att kapaciteten för symbolbildningen börjar vid ett och halvt års ålder – den sedvanliga tiden för skammens debut.

För Lacan inträder vid 6 månader ett medvetande hos barnet om dess ofärdiga situation kopplad med en alltför kränkande insikt om sitt behov av ständig hjälp. Denna skamfyllda upplevelse av förödmjukelse tvingar fram en omnipotent föreställningsvärld hos barnet.

Klein förlägger debuten av den depressiva positionen till fyra till sex månaders ålder med att en känsla av skuld inträder; en emotion som för Tomkins har skam som "stomme".

27. Lacan (1949) utgår artikeln Spegelstadiet från det lilla barnets trängtan att vara hel. Barnet identifierar sig därför med sin spegelbild, en imago, och kan så i sin omnipotenta föreställningsvärld handla kompetent, och slipper därmed erfara förödmjukelsen och skammen av att vara ofärdig och beroende av andra. För att denna omnipotensupplevelse inte skall förbytas i skam krävs att modern, eller en ideal moder, finns till hjälp på ett sådant sätt att barnet inte kränks. Här föds naturligtvis en ständigt närvarande och omättlig Desire efter denna ideala varelse.

Med hänvisning till Broucek (1982; sannolikt ref. Izard sid. 370) förlägger psykoanalytikern Else-Britt Kjellqvist²⁸ (1993, sid 49-58, 2010, sid 16-21) skammens debut till när spädbarnet inte får möta moderns mottagande blick utan i stället möter en stum eller blir aktivt avvisad med blicken, vilket i svåra fall ju kan ske redan dagarna efter födseln. Psykoanalytikern Johan Beck-Friis (2009, sid 59-68) beskriver utifrån Schore (2003) tidig skam under övningsfasen, medan mer kognitivt utvecklade skam kräver ett *objektivt självmedvetande* – och därmed ett medvetande om andras reaktioner – vilket utvecklas först under närmandefasen, 18-24 månader, vilket ju överensstämmer med det sedvanliga synsättet. Broucek (1979) själv²⁹ tycks förespråka debuten av skam till 4 månaders ålder, eftersom barnet redan då kan ha en förväntan om att kunna utföra en handling, men att det därför också kan misslyckas med densamma. Denna förväntan kräver dock, vad jag förstår, inget självmedvetande, men kan givetvis ge upphov till obehag.

Skammen visar på ett gryende självmedvetande

Jag väljer att i detta sammanhang fokusera på *barnets gryende kognitiva förmåga till självmedvetande*, hur svag denna än är vid 6 månaders ålder. Barnet kan enligt Stern (1991, sv. sid 210-211, eng. 1985 sid 201) före denna tidpunkt enbart affektivt utvärdera lust/olust (= eng. 'primitive agony'; på svenska översatt till rädsla, vilket för mig delvis har annan betydelse). Som beskrivet ovan kan barnet först vid denna tid grovt kognitivt föregripa en känsla av annalkande obehag. Skam uppstår enligt honom först långt senare (Ibid. sv. 79, eng. sid 66).

Jag vill, liksom också Lacan, men utifrån ett delvis annat perspektiv, utgå från en debut av skam redan från 6 månaders ålder. Jag gör det just för att då uppstår hos barnet en gryende kognitiv förmåga att uppleva en förestående

28. Psykoanalytikerna Else-Britt Kjellqvist (2010) och Johan Beck-Friis (2009) har båda sedan jag skickat in manus mars 2009 publicerat böcker om skam med innehåll som i mycket överensstämmer och kompletterar det jag skriver i denna artikel. Jag har därför bara diskuterat deras synsätt på debuten av skam som ju skiljer sig från mitt synsätt utifrån det perspektiv av preambivalens jag presenterar här.

29. Broucek (1982) refererar till Izard som refererar till Tomkins (1963, sid 185) som menar att skam – ett avbrott av joy/excitement där dock önskan efter denna känsla dröjer kvar – sannolikt är möjlig redan från 4 månaders ålder. Själv menar han (Broucek, 1979), med hänvisning till experiment utförda av Papousek & Papousek (1975), att skam uppstår till följd av det lilla barnets upplevelse av förväntad, men utebliven, 'efficacy', och att skammen kan uppträda redan vid 4 månader.

kontaktförlust under en positiv förväntan som ändras till en känsla av kommande obehag – neurofysiologiskt: under samtidig men sjunkande sympatikus-påverkan uppkommer en parasympatiskt betingad reaktion, vilket sammantaget leder till det karaktäristiska kroppsuttrycket för skam: kroppshållningen kollapsar.

Jag ser skammens debut som ett tecken på att barnet, som hittills enbart har haft stunder av ett mer eller mindre intensivt levande själv ('going on being', Winnicott, 1960b. Eng. sid 38), omväxlande med att ha mind helt urkopplat, nu är nära en upp-levelse av sig som ett själv. De biologiska förutsättningarna för någon primitiv form av proto-medvetande har börjat mogna fram.

Om barnet och modern i stunden befinner sig i övergången mellan Trevarthens primära intersubjektivitet (Stern ref. 1991) och (sekundärt) intersubjektivt relaterande (Det senare utvecklas enligt Stern, ibid. 7:e till 9:e månaden), men modern plötsligt svänger om i sin attityd till barnet och blir kritisk eller direkt avståndstagande gentemot det, hinner inte barnet "stänga av" sitt vid denna tid oerhört sköra intersubjektiva medvetande, utan är psykiskt naket och därför mycket sårbart inför hennes kritiska blick, och barnet kan inte tillräckligt snabbt undkomma "det onda ögat". Jag tänker här främst på ett barn med s.k. oorganiserad/ desorienterad anknytning (grupp D. Se Siegel, 1999, sid 107-117).

Ett annat tillfälle till skam är, när barnet inser att det möter en främmande person. Barnet söker då koppla bort sin uppmärksamhet och sitt intresse och på det sättet sluta sig för omvärlden, men kan det inte. Det går inte helt, utan känslan av förväntan av den bekanta intersubjektiva relationen till modern finns kvar, och därmed önskan att bli sedd. Den intersubjektiva relationen fanns nära, med skuggan av hur det brukar kännas med mamma under ömsesidig anknytning, men barnets 'going on being' har abrupt ersatts av en "proto-insikt" om att det både är övergivet och samtidigt möts av något skrämmande främmande. Detta är sannolikt första gången barnet känner och upplever att det finns till. Det är första gången barnet är ett subjekt och har medvetande om det. Det iakttar då sig själv och känner skam.

När barnet upplever skam för första gången blir det utdrivet ur Paradiset. Det finns inte längre någon pre-ambivalent anknytning. Det går inte att förneka. Barnet har bitit av kunskapens äpple och drivs i kraft av sin egen utveckling därför ut ur Paradiset.

Skam, försvaret mot skam och skammens transport och förvanskning över generationerna

Léon Wurmser (1981) har i sin bok *The Mask of Shame* utfört en djupgående och läsvärd studie av skammen. Wurmser ser sig själv i grunden som en relativt ortodox freudiansk analytiker och använder sig av tripartit modellen för att beskriva inre konflikter. Han menar att den själv- psykologiska traditionen inte tar itu med den inre konflikt som skammen visar på. Den missar därför, menar han, att gå på djupet med analysen av skam och självförakt.

Jag kan hålla med om det, i och med att skammen, som ofta är omedveten för patienten, och ibland även för analytikern, kanske inte fokuseras på i samma utsträckning, eftersom man räknar med att patienten under analysens gång kommer att upprätta ett mer "realistiskt" jag ideal.

Jag tror visserligen att en förändring av de inre objekten, till följd av bland annat en ökad och förbättrad affektintoning (Stern, 1985) mellan analytiker och patient, kan komma till stånd under analysen. Men i synnerhet föraktet och avsmaken måste förtydligas och arbetas med för att skammen skall våga visa sig. Det måste ske tillsammans med att direkta lögnar, förnekande och förvanskning av materialet från de faktiska interaktionerna under analys sessionerna lyfts fram till patienten; dvs. allt som patienten gör för att undvika en upplevelse av förgörande fundamental skam. Detsamma gäller om patienten förändrar beskrivningen av de skeenden denne tidigare sagt sig uppleva i analys rummet (och som analytiker kunnat vidimera via sin egen motöverföring). Allt detta är ju den realitet som delas av både patient och analytiker. Om inga gemensamma referenser finns, och analytikern är övertygad att skammen förnekas, måste han våga använda sin egen motöverföringsupplevelse med de risker detta kan innebära för analysen.

Skammen är som sagt en social emotion, ett grupp tillhörighetsfenomen, och röjer därför en djup önskan om tillhörighet. Det är därför viktigt att utifrån perspektivet det sanna och falska självets undersöka om skammen hänför sig till en falsk lojalitet till värden och personer som har en hög prestige eller befinner sig högt upp i hierarkin i den inre, respektive den yttre, världen. Eller om skammen faktiskt är ett tecken på att patienten börjar erkänna hittills förnekade värden som visar på en djup solidaritet med livets organiska krafter.

Jag tänker här på traditionen från Martin Bubers (1923) *Jag-Du dialog*, som Boszormenyi Nagy (1973) vidareutvecklar i sin bok *Invisible Loyalties*. I den boken skriver han att kärnan till problemen i den inre världen utgörs av djupa lojalitetskonflikter i förhållande till ursprungsfamiljen. Helm Stierlin (1977)

Om livet kring födseln och dess avspeglingar i vuxenlivet. Skammen

har vidareutvecklat detta synsätt i sin delegatmodell; en modell som Haugsgjerd (1985) i sin tur sökt förena med Bions begrepp projektiv identifikation för att kunna beskriva transport av psykisk smärta över generationerna.

Förutom de olika trans-generationella försvarssystem mot skammen som jag beskrivit ovan använder patienten givetvis alla intrapsykiska och transpersonella försvar för att undvika upplevelsen av skam. Faimberg (1981) har beskrivit liknande tankegångar i sin bok *The telescoping of generations* men talar då mer i termer av narcissism.

Skammen i den psykoanalytiska processen

I korthet menar jag, att den svåraste upplevelsen för det äldre barnet eller den vuxne inte är separation eller annan typ av trauma. Det är snarare att efter att tidigare ha genomgått separationer, eller att blivit utsatt för något annat avgörande trauma, att vid fullt medvetande *våga återuppta en icke garderad relation* till just den person eller det objekt som *aktualiserar* risken för en ny sådan erfarenhet.

Upplevelsen av brist på kontroll, som kan leda till upplevelser av skam, kränkthet och förödmjukande underkastelse är interpersonella affekter som därför blir centrala både i den privata sfären och utgör bakgrunden till många konflikter i samhällssfären.

Skammen, och den till skammen nära knutna affekten föraktet, är således de grundläggande affekter som måste blottläggas och upplevas för att det primärnarcissistiska såret, skadorna på "Roms första stadsmur", skall kunna repareras. Den primära narcissismen är ju den först upprättade psykiska autonomistrukturen som den första inversionen söker angripa (Freud, 1905, 1914. Se Ramberg, 2009). Försvaret mot upplevelsen av skam i den psykoanalytiska processen utgör huvudskälet till varför övergången från den schizoparanoidea till den depressiva positionen – Meltzers tröskelfas – utgör det största hindret för att fullt ut uppleva den depressiva positionen, såsom Meltzer beskriver den; eller som Bion uttrycker det, våga befinna sig i oscillationen mellan den schizoparanoidea positionen och den depressiva. Jag har beskrivit den psykoanalytiska processen under tröskelfasen tidigare i *Matrix* (n:o 3, 2008), varför jag hänvisar läsaren dit.

Avslutning

Jag har i denna artikel sökt ge min förståelse av Bions och Meltzers föreställningar och beskrivningar om livet strax före och efter födseln och jämfört dem med vår tids kunskap om spädbarnets och det lilla barnets uppväxtbetingelser, speglad framför allt genom Sterns skrifter. Jag har vidare spekulerat i om dessa erfarenheter kan ha följder i det psykologiska livet hos den vuxne.

Jag har beskrivit tre typer av erfarenheten som jag härleder från upplevelsen av preambivalens: Förutom de minnen av s.k. transcendental extas vid sitt eller sina första möten med det nyfödda barnet, om vilket många mödrar kan berätta, har jag beskrivit upplevelser av anknytning i form av omedelbar och total transcendens, motsvarande mystikernas unio mystica, som för tanken till närvaron av Grotsteins Background Object. Jag har också beskrivit att den fulla upplevelsen av den estetiska konflikten kan te sig som att "dansa med Cali", i meningen att alla emotioner, hur motstridiga de än är, kan existera samtidigt i stunden.

Jag påstår att barnsexualiteten har en senare debut än vad Freud postulerar. Vidare att sexualiteten bara är en av flera motivationskrafter som styr våra liv: Förutom fysiologiska behov är behoven av anknytning, sexualitet och interpersonellt relaterande viktigast. Emotionerna, och främst det interpersonella affektparet skam-förödmjukelse med det komplementära paret förakt-äckel/avsmak är minst lika avgörande som nämnda behov för hur vi upplever, och till följd därav, lever våra liv.

Med vår första upplevelse av skam följer insikten om att vi finns till. Jag menar, tillsammans med Klein och Lacan, att vårt självmedvetande, om än bara i gryende form, uppstår vid ca 6 månaders ålder. Vidare menar jag att risken för att uppleva grundläggande skam utgör ett avgörande skäl till att bygga den narcissistiska förskansning som lätt kan omsluta kärnan av vårt själv.

Jag avslutar så denna artikel med en förhoppning att läsaren har haft överseende med mitt globala anslag, min preferens för spekulativa tankegångar och med min något pretentiösa anspråksfullhet. Men att han samtidigt är varse faran för missvisande förenklingar och ett reduktionistiskt synsätt, som inte tillräckligt respekterar vare sig det sedvanliga naturvetenskapliga paradigmet eller den kliniska erfarenhet och den diskurs som förs inom psykoanalysen och med denna befryndade terapi- och tanketraditioner.

Litteratur

- Anonymous (1996/1300 c:a). *'Molnet – Icke-vetandets moln i vilket själen möter Gud. Skellefteå. Artos. Eng. "The Cloud of Unknowing"*.
- Barbas H. (1998). Anatomic Basis of Cognitive-Emotional Interactions in the Primate Prefrontal Cortex i (1998) i *Neuroscience and Biobehavioural Reviews*. Vol. 19, 3:499-510.
- Barale & Minazzi (2008). Off the beaten track: Freud, sound and music. Statement of a problem and some historico-critical notes. *Int J Psychoanal* 89:937-957.
- Beck-Friis, J. (2009). *Den nakna skammen*. Stockholm. Natur och Kultur.
- Bion W. R. (1962). *Learning from Experience*. London. Maresfield Reprints.
- Bion, W. (1965). *Transformations*. London. Maresfield Reprints.
- Bion, W. (1975). *Caesura. I Two Papers. The Grid and Caesura*. London. Karnac Books.
- Bion, W. (1975-1979). *A Memoir of the Future: (1975) The Dream*. Rio de Janeiro. Imago Editora Ltda. (1977) *The Past Presented*. Rio de Janeiro. Imago Editora Ltda. (1979) *The Dawn of Oblivion*. London. Clunie Press.
- Boszormenyi-Nagy, I. & Spark, G. M. (1973). *Invisible Loyalties. Reciprocity in Intergenerational Family Therapy*. New York. Harper & Row.
- Bowlby J. (1969). *Attachment and Loss. Attachment*. Vol 1. London. Tavistock Publications.
- Brazelton, T.B. (1984). *Neonatal Behavioral Assessment Scale*. London. Spastics International Medical Publications.
- Broucek, F.J. (1979). Efficacy in Infancy: A review of Some Experimental Studies and their Possible Implications for Clinical Theory. I *Int.J.Psycho-Anal.* 1979, 60: 311-316.
- Broucek, F.J. (1982). Shame and its relationship to early narcissistic developments. I *Int.J.Psycho-Anal.* 1982, 63: 369-378.
- Buber, M. (1962). *Jag och Du*. Stockholm. Bonniers. (1923/1978) *Ich und Du*. Heidelberg. Verlag Lambert Schneider.
- Burgess, T.H. (1839). *The Physiology or Mechanism of Blushing*. London. John Churchill. Finns på Internet.
- Burston, D. (1996). *The Wing of Madness. The Life and Work of R. D. Laing*. Cambridge, Massachusetts. Harvard University Press.
- Campbell, J. (1968). *The Masks of God*. Vol. 1. *Primitive Mythology*. New York. The Viking Press
- Cozolino, L.J. (2002). *The Neuroscience of Psychotherapy: building and rebuilding the human brain*. New York. Norton.
- Damasio, A. (1999). *Descartes misstag*. Stockholm. Natur och Kultur. Eng. (1994) *Descartes Error*. New York. Grosset/Putnam.
- Damasio, A. (2003). *Looking for Spinoza. Joy, Sorrow and the Feeling Brain*. London. William Heinemann.
- Deikman, A.J. (1966). Deautomatization and the Mystic Experience. I *Psychiatry*, Vol. 29. Sid.324-338 samt i Tart, C.T. (1990) *Altered States of Consciousness*. Revised & updated. San Francisco. Harper.
- Downing, G. (1996). *Kroppen och ordet. Kropporienterad psykoterapi – teoretisk bakgrund och klinisk tillämpning*. Stockholm. Natur och Kultur.
- Edelmann, G. M. (1992). *Neural Darwinism. The Theory of Neuronal Group Selection*. New York: Basic Books.
- Ehrenzweig, A. (1964). The undifferentiated matrix of artistic imagination. I (1964) W.

- Neustberger, & S. Axelrad (Eds.) *The psychoanalytic study of society*. New York. International Universities Press. Sid. 373-398.
- Ekman, P. (2003). *Emotions Revealed. Understanding Faces and Feelings*. London. Weidenfeld & Nicholson. Erikson, E. H. (1958) *Young Man Luther*. London. Faber & Faber.
- Faimberg, H. (1981). Listening to listening: an approach to the study of narcissistic resistances. I (2005) *The Telescoping of Generations*. London. Routledge.
- Fairbairn, W.R.D. (1944). Endopsychic Structure Considered in Terms of Object-Relationships. *Int J Psychoanal* Vol XXV, Pts 1 och 2. (1952) *Psychoanalytic Studies of the Personality*. London. Routledge & Kegan Paul.
- Fowler, J-R. (2004). *The Present Moment. Meditations on the Practice of Contemplation*. Calif. USA. Edwin House Publishing.
- Freud, S. (1905). Tre avhandlingar. S.Skr.V. Stockholm. Natur och Kultur.
- Freud, S. (1937). Den ändliga och den oändliga psykoanalysen. S.Skr.VIII. Stockholm. Natur och Kultur.
- Fromm, E. (1974). *The Anatomy of Human Aggressiveness*. London. Jonathan Cape.
- Gazzaniga, Ivry & Mangun (1998). *Cognitive Neuroscience*. New York. Norton.
- Green, A. (1977). Conceptions of affects. I (1986) *On Private Madness*. London. Hogarth Press.
- Grof, S. (1977). *Människans okända världar. Utforskning av det omedvetna genom LSD-terapi*. Stockholm. Prisma. (1975) *Realms of the human unconscious. Observations from LSD research*. New York. Viking Press.
- Grof, S. (1985). *Beyond the Brain. Birth, Death and Transcendence in Psychotherapy*. New York. State University of New York Press.
- Grotstein, J.S. (2007). *A Beam of Intense Darkness*. New York. Karnac. Sid. 121-134. Spec. 123.
- Grunberger, B. (1971/1979). *Narcissism. Psychoanalytic Essays*. Boston. Int. Univ. Press.
- Haugsgjerd, S. (1985). *Psykoterapi och miljöterapi vid psykoser*. Stockholm. Prisma. (1983) *Psykoterapi og miljøterapi ved psykoser*. Oslo. Universitetsforlaget. Sid. 167-176.
- Hoeller, K. (1985). *Review of Existential Psychology & Psychiatry*. Vol XIX, no. 1. Och (1993) *Dream & Existence. Michel Foucault & Ludwig Binswanger*. New Jersey. Humanities Press International Inc.
- James, W. (1902/1929). *The varieties of religious experience*. New York. Modern Library.
- Keats, J. (1952 ed. Forman M.B.). *Letters*. London Oxford Univ. Press.
- Kjellqvist, E-B (1993). *Rött och Vitt. Om skam och skamlöshet*. Stockholm. Carlssons.
- Kjellqvist, E-B (2010). *Skammens väg till kärlek*. Stockholm. Carlssons.
- Kelman, H. (1971). *Helping People*. New York. Science House.
- Laing, R.D. (1981). *Seminarium i Stockholm*.
- Langer S. (1967). *Mind: an essay on human feeling*, Vol. 1. London. Johns Hopkins Press..
- Lacan, J. (1949). Spegelstadiet som utformare av jagets funktion sådan den visar sig för oss i den psykoanalytiska erfarenheten. I (1989) *Ecrits. Spegelstadiet och andra skrifter*. Stockholm. Natur och Kultur. (1966) *Le stade du miroir comme formateur de la fonction du Je. I Ecrits*. Paris. Les Editions du Seuil.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago. The University of Chicago Press.
- Laski, M. (1961). *Ecstasy in Secular and Religious Experience*. Los Angeles. Jeremy P. Tarcher, Inc.
- Mahler, M.S., Pine, F., Bergman, A. (1984). *Barnets psykiska födelse*. Stockholm: Natur & Kultur.

- Maslow (1964). *Religions, Values and Peak-Experiences*. New York. Viking Press.
- Meltzer, D. (1967/1996). *Den psykoanalytiska processen*. Stockholm. Natur och Kultur. Sid. 77-91. (Officiellt utgången, men finns på bokhandeln Mareld, Stockholm. Tel 0046-8339987). (1967) *The Psycho-Analytical Process*. London. Clunie Press.
- Meltzer, D. (1986). *Studies in Extended Metapsychology*. London. Clunie Press.
- Meltzer, D. (1992). *Clastrum*. London. Clunie Press.
- Meltzer, D. & Harris-Williams, M. (1988). *The Apprehension of Beauty*. London. Clunie Press.
- Modell, A.H. (1993). *The Private Self*. Cambridge, Massachusetts. Harvard University Press.
- Moore, B.E., & Fine, B.D. (editors, 1990). *Psychoanalytic Terms & Concepts*. New Haven. (Se t.ex. om Ego s. 91). The American Psychoanalytic Association and Yale Univ. Press.
- Mullan, B. (1995). *Mad to be Normal. Conversions with R.D. Laing*. London Free Association Books.
- Nagera, H. (Ed.1970). *Basic psychoanalytic concepts of the theory of instincts*. London. Karnac.
- Nathanson, D.L. (1992). *Shame and Pride. Affect, Sex and the Birth of Self*. New York. W.W. Norton & Company.
- Nissen, E. (1996). Avhandling vid Karolinska Institutet. Ej hittat fullständig ref.
- O'Shaughnessy, E. (2005). Whose Bion? I *Int J Psychoanal* 86:1523-1528.
- Panksepp, J. (1998). *Affective Neuroscience. Foundations of Human and Animal Emotions*. Oxford Univ. Press.
- Panksepp, J. (1998). *Affective Neuroscience. Foundations of Human and Animal Emotions*. Oxford Univ. Press.
- Pine, F. (1990). *Drive, Ego, Object, & Self*. New York. Basic Books.
- Piontelli, A. (1992). *From Fetus to Child*. London: Tavistock Clinic/Routledge.
- Ramberg, L. (1987). *Kroppens roll i personlighetsutvecklingen*. i Wrangsjö, B.(red.). *Kropporierad psykoterapi*. Sthlm: Natur & Kultur. (*The role of the body in personality development* in *Pesso Bulletin* 1/1994. Eelde. Netherlands. Can be ordered from the author)
- Ramberg, L. (1992). *Tänkbart – om individuation och tillhörighet*. Stockholm: Mareld.
- Ramberg, L. (2000). Diskuterande recension av Uvnäs Moberg (1999). *Lugn och beröring. Oxytocinetets läkande verkan i kroppen*. *Psykisk Hälsa* 3/2000. sid. 248-255.
- Ramberg, L. (2005). I dialog med Stern. *Psykisk Hälsa* 1/2005 och i *International Forum of Psychoanalysis* vol.15 1/2006.
- Ramberg, L. (2008). Meltzers estetiska konflikt och dess avspeglingar i kliniskt arbete.del 1 och 2. *Matrix* 25,121-145, 216-242.
- Rank, O. (1924). *Das Trauma der Geburt*. Wien.
- Rizzolatti, G., & Arbib, H. (1998). *Language within our Grasp*. *Trends Neuroscience* 21: 188-194.
- Rossi, E.L. (1986). *The Psychobiology of Mind-Body Healing. New Concepts of Therapeutic Hypnosis*. New York. Norton.
- Schore, A. (2003). *Affect Regulation and Affect Dysregulation*. Vol 1 resp. 2. New York. Norton.
- Siegel, D.J. (1999). *The Developing Mind. Toward a Neurobiology of Interpersonal Experience*. New York. The Guilford Press.
- Stern, D. (1985/1995). *Spädbarnets interpersonella värld*. Sthlm: Natur& Kultur.
- Stern, D. (1992). The Pre Narrative Envelope: An alternative view of "Unconscious Phantasy" in Infancy. *Bull. Anna Freud Centre*. 15.

- Stern, D. (2005). *Ögonblickets psykologi*. Stockholm. Natur och Kultur. (2004) *The Present Moment in Psychotherapy and Everyday Life*. New York. Norton.
- Stierlin, H. (1979). *Psykoanalys och familjeterapi*. Stockholm. Natur och Kultur. (1977) *Psychoanalysis and family therapy. Selected Papers*. New York. Jason Aronson Inc.
- Sullivan, H.S. (1953). *The Interpersonal Theory of Psychiatry*. N Y. W W. Norton & Co.
- Tomkins, S. S. (1962, -63, -91, -92). *Affect, Imagery, Consciousness*, Vol. I-IV. N Y: Springer Publishing Company.
- Trevarthen, C. (1997). The Nature of Motives for Human Consciousness I *The Journal of the Hellenic Psychological Society*. Special Issue: (ed. Velli, T.) *The Place of Psychology in Modern Science*. Papers presented at the scientific meeting of Crete, Rethymno, October 1995.
- Uvnäs Moberg, K. (1999). *Lugn och beröring. Oxytocinets läkande verkan i kroppen*. Natur och Kultur.
- Winnicott, D. W. (1960). Teorin om relationen mellan förälder och barn. valt eng. övers. (1960b) The theory of Parent-Infant Relationship. Och (1960a) Förvrängningar av jaget i förhållande till det sanna och det falska självet. (1960) Ego distortions in terms of true and false self. Båda i (1993, red. Jemstedt, A.) *Den skapande impulsen*. Natur och Kultur. Båda i (1982) *The Maturation Processes and the Facilitating Environment*. London. Hogarth Press.
- Winnicott D W. (1969/1995). Användandet av ett objekt och relaterande genom identifikationer i (1995) *Lek och verklighet*. Stockholm. Natur och Kultur. (1969) The use of an object and relating through identifications. I (1971) *Playing and reality*. London. Penguin Books.
- Wrangsjö, B.(red.). *Kropporienterad psykoterapi*. Sthlm: Natur & Kultur.
- Wurmser, L. (1981/1994). *The Mask of Shame*. New Jersey. Jason Aronson Inc.

Abstract

Lennart Ramberg: Life around birth and reflections thereof in adulthood. Shame. Speculations around preambivalence before the emergence of shame and its influence on experiences in adult life in the form of transcendence, inspired from Meltzer's description of the aesthetic conflict

Bion's and Meltzer's thoughts about perinatal life is described and compared with scientific studies of infants. Perinatal life is presupposed to be preambivalent. This might account for special qualities in adult life such as experiencing transcendence, and in combination with ambivalence, a prerequisite for the experience of Meltzer's aesthetic conflict.

At 6 months of age some rudiments of cognition appears with accompanying vestiges of selfconsciousness, which in turn results in shame when closeness to mother is disrupted. Shame, the fundamental negative interpersonal emotion, is so painful to experience that a narcissistic shield is built around our primary narcissistic core to shelter us.

Keywords: Bion, Meltzer, aesthetic conflict, transcendence, shame